

Remissyttrande över förslag om ett likvärdigt betygssystem

Utredningen om likvärdiga betyg och meritvärden (härefter Utredningen) har i sitt betänkande *Ett likvärdigt betygssystem* (SOU 2025:18) lämnat ett antal förslag i syfte att skapa ett mer rättvist betygssystem och motverka betygsinflation. AcadeMedia bedriver utbildningsverksamhet i hela Sverige och i koncernen ingår bland annat 85 grundskolor och 146 gymnasieskolor. När det gäller Komvux på entreprenad sattes under föregående år (2024) inom koncernen 129 258 betyg i kurser på gymnasial nivå. AcadeMedia är inte inbjuden remissinstans, men vill mot bakgrund av den genomgripande systemförändring som förslagen innebär ändå framföra ett antal synpunkter på de förslag som läggs fram.

- AcadeMedia *tillstyrker* Utredningens förslag att införa en numerisk betygsskala med fler betygsssteg än i dag och utan skarp gräns för underkänt betyg, men med reservation för tillämpningssvårigheter i alltför många betygsssteg.
- AcadeMedia *tillstyrker* införandet av en kalibreringsmodell i syfte skapa ett mer rättvist system för urval till högre studier, men anser att huvudförslaget har brister som Utredningen har underskattat och riskerar att inte uppnå syftet.
- AcadeMedia *tillstyrker* Utredningens förslag att införa nationella slutprov, men ser flera problem med den föreslagna utformningen av slutproven.
- AcadeMedia *avstyrker* Utredningens förslag som avser utformningen av nationella slutprov och meritvärdering inom kommunal vuxenutbildning (Komvux). Förslagen bygger på otillräckligt underlag och bristande förståelse för Komvux unika uppdrag och bör därför återremitteras och utredas särskilt.

Inledande synpunkter

Utredningens förslag synes i stort uppfylla syftet att främja rättvisare och mer likvärdig betygssättning inom grund- och gymnasieskolan samt motverka betygsinflation. Detta kan i förlängningen stärka betygssystemets legitimitet. Samtidigt ser AcadeMedia risker kopplat till ökad komplexitet, särskilt vad gäller kalibrering, samt att undervisning och elevers ämnesval kan komma att bli provfokuserad.

När det däremot gäller förslagen som avser Komvux baserar Utredningen sina förslag på otillräckligt underlag från såväl forskning som praktik inom vuxenutbildning. Det har lett till att Utredningen har förbisett flera viktiga aspekter. Förslagen innebär i praktiken en kraftig

begränsning av individens tillträde till Komvux, något som Utredningen inte har analyserat tillräckligt. Särskilt anmärkningsvärt är att Utredningen inte har gjort någon analys av reformens organisatoriska påverkan, och att läroplanen för vuxenutbildning (Lvux12) inte har beaktats.

Utredningens förslag bortser från centrala kännetecken i Komvux, dvs. kontinuerlig antagning, individuell studietakt och studieform samt behovet av flexibilitet utifrån elevernas skiftande livssituationer. AcadeMedia anser att förslagen strider mot föreskrifterna i läroplanen (SKOLFS 2012:101) som säger att vuxenutbildningen ska sträva efter flexibla lösningar när det gäller organisation, arbetssätt och arbetsformer med utgångspunkt i individens behov och förutsättningar.

Nedan följer mer ingående synpunkter på specifika delar i några av Utredningens förslag. Synpunkterna följer huvudsakligen den ordning som Utredningen presenterar sina förslag och bedömningar i slutbetänkandet.

Avsnitt 9 Förslag om numerisk betygsskala och nya betygskriterier

Jämna och fler steg i betygsskalan

AcadeMedia ställer sig positiv till att införa fler steg i betygsskalan, men vill peka på svårigheterna i att hitta nyansskillnaderna mellan de olika betygsstegen. Om det redan i dag är svårt att sätta betyg med en 6-gradig skala, framstår det som ännu svårare med en 10-gradig betygsskala. En mer fingradig skala kommer troligen att ställa ännu högre krav än idag på skolornas arbete med sambedomning och likvärdighet. Det är vidare positivt att den "skarpa" gränsen för underkänt betyg tas bort. Det signalerar att alla kunskaper har ett värde, även om kunskaperna inte når upp till godtagbar nivå. Det kan också minska stigmatiseringen kring underkänt betyg. Det ökade antalet betygssteg ger ett "mjukare" underkänt betyg och synliggör progression även när elever inte når godtagbara kunskaper i ett ämne. Detta kan öka motivationen hos eleverna. Det finns dock en risk att det skapar förvirring kring vad som är godkänt i egentlig mening.

Nya betygskriterier som är stödjande vid betygssättningen

Det är i många delar positivt att de lärarsatta betygens främsta funktion blir återkoppling av lärandet och information till arbetsgivare. Vidare är det positivt att lärare vid betygssättning kan fokusera mer på ämnet som helhet i stället för detaljerade kriterier. Det kan minska "checklistamentalitet" hos både lärare och elever samt möjligen ge mer utrymme för professionella bedömningar. Om tolkningsutrymmet blir för stort finns däremot en risk för minskad likvärdighet. Det kan även bli svårare för elever att förstå exakt vad som krävs för olika betygsnivåer och svårare för lärare att motivera beslutade betyg. Lärare kommer att kunna få stora svårigheter att kommunicera betyg och säkerhet i sina bedömningar, när det meritvärde som eleven får efter lärarsatta betyg kan ändras efter en kalibrering. Med de svårigheter som påpekas ovan i nyansskillnader mellan de olika betygsstegen finns också en uppenbar risk att lärare inte vågar sätta de högsta betygen. AcadeMedia vill därför framhålla vikten av tydliga styrdokument och stödmaterial.

Avsnitt 10 och 11 Förslag på betygsmodell i grundskolan och gymnasieskolan

Nationella slutprov

AcadeMedia är i grunden positiv till att införa nationella slutprov, men vill lyfta flera utmaningar med Utredningens förslag. Att proven ska vara digitala och skriftliga väcker frågor, särskilt i ämnen där muntliga förmågor är centrala, såsom i ämnena svenska och engelska. Det finns särskild anledning till oro för hur denna typ av prov påverkar elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Dessa elever missgynnas ofta av provens längd, omfattning och tidspress. AcadeMedia vill därför betona vikten av likvärdiga förutsättningar för alla elever att genomföra de nationella slutproven, med tydliga ramar för anpassningar och undantag. Det hade i detta avseende varit önskvärt med fler mindre delprov, även om det kan vara tidskrävande.

När det gäller yrkesprogrammen inom gymnasial utbildning vore det önskvärt att knyta de nationella slutproven i högre grad till det framtida yrket med delprov som utgår från branschens krav. Sådana yrkesprov bör utformas i samarbete med branschorganisationer och kopplas till relevanta ämnen inom utbildningen. Det skulle både höja kraven på vad eleverna behöver kunna som yrkesutövare och stärka kvaliteten i yrkesutbildningarna.

Utredningen konstaterar att lärarsatta betyg inte är lämpliga för att mäta resultatutveckling över tid, och att resultaten från nationella slutprov kommer att standardiseras årsvis (s. 65). Resultaten från de nationella slutproven kan således inte användas för att mäta faktiska kunskapsförändringar. Det väcker frågan hur skolor ska förhålla sig till de återrapporterade resultaten, och hur man undviker att de används som ett styrinstrument för att påverka undervisning – en utveckling mot "teaching for the test". Det finns en risk för att undervisningen blir alltför provfokuserad, vilket på sikt kan tränga undan det bredare lärandet.

AcadeMedia ser en risk för att provämnen prioriteras framför mer praktiska ämnen. Att extra meritpoäng tas bort för fördjupade studier i språk, matematik etcetera kan minska motivationen att läsa mer avancerade kurser. Konsekvenserna av detta framstår som underskattade.

Kalibreringsmodell för mer rättvisande meritvärde

AcadeMedia ser positivt på att kalibreringen av betyg sker utanför skolans ansvar och därmed inte tar resurser från den ordinarie verksamheten. AcadeMedia har inte heller några invändningar mot ett kalibrerat betygssystem där fokus läggs på ämnen som är mest relevanta för högre studier. Däremot finns anledning att ifrågasätta om det vid kalibreringen är rimligt att utgå från ett snitt av alla ämnen, utan att ta hänsyn till ämnenas olika karaktär. Exempelvis bedöms kreativa och processinriktade ämnen, såsom webbutveckling, ofta genom praktiskt arbete, kreativitet och gestaltning snarare än traditionella prov. Det är tveksamt om en modell som kalibrerar utifrån antagandet att betygssättning är likvärdig över alla ämnen – och att glädjebetyg i ett ämne skulle indikera glädjebetyg i andra – verkligen håller.

Lärare i olika ämnen har olika bedömningstraditioner. Bedömningen i praktisk-estetiska ämnen bygger ofta på andra principer än i teoretiska ämnen. När kalibreringen baseras på resultat i ett fåtal teoretiska kärnämnen riskerar det att skapa en ämneshierarki. Teoretiska

ämnen får rollen som "måttstock", medan praktiska och estetiska ämnen reduceras till en underordnad position. Detta underminerar praktisk-estetiska/yrkesämnenas unika karaktär och bedömningsgrunder, samt förstärker en redan problematisk statuskillnad mellan olika typer av kunskap i skolsystemet.

För elever som är starka i ämnen utan nationella prov kan kalibreringssystemet slå särskilt orättvist. Elever som medvetet har valt gymnasieskolor med profil inom estetiska eller praktiska program riskerar att få sina betyg justerade utifrån helt andra ämnen än de ämnen de faktiskt fördjupat sig i. Lärare inom dessa ämnen, som utvecklat professionella och ämnesanpassade bedömningspraktiker, kan komma att se sina bedömningar ifrågasatta och justerade baserat på faktorer de inte har någon kontroll över. Detta kan leda till frustration och i värsta fall till att lärare börjar justera sin betygssättning i förebyggande syfte för att "kompensera" för förväntad kalibrering.

Problemet förstärks inom vissa av gymnasieskolans program. På exempelvis teknikprogrammet läser elever på inriktningen teknikvetenskap fler ämnen som överlappar med de nationella slutproven, medan inriktningar som informations- och medieteknik, design- och produktutveckling samt samhällsbyggande och miljö i olika grad saknar denna överlappning. Det innebär en risk för orättvisa mellan elever på samma program, beroende på vilken inriktning de har valt.

Det föreslagna kalibreringssystemet skapar dessutom osäkerhet kring gymnasieantagningen. Eleverna vet inte sitt slutgiltiga meritvärde eller sin behörighet vid gymnasieantagningens preliminära fas, eftersom de nationella slutproven rättas efter skolavslutningen. Det kan leda till att elever, som en försäkring, söker bredare och till program de egentligen inte är intresserade av, vilket i sin tur kan påverka planering och genomförande av utbildningarna negativt.

Vidare vill AcadeMedia framhålla det problematiska i kalibreringens konsekvenser på individnivå. Enskilda elever kan inte urskiljas då spridningsfunktionen i kalibreringen inte kan hantera det och modellen kan inte urskilja elever med avvikande provresultat. Modellen kalibrerar alla elever med samma betygsvärde lika mycket, oavsett vad individen fått för provresultat. I Utredningens illustration (s. 435 samt bild inklippt nedan) ges följande exempel.

Elev	Betygsvärde	Provresultat	Kalibrerat betygsvärde	Meritvärde
1	10	10	9,96	9,97
2	9	8	8,29	8,21
3	9	8	8,29	8,21
4	9	8	8,29	8,21
5	8	7	6,63	6,74
6	8	6	6,63	6,44
7	7	6	4,97	5,28
8	6	5	3,31	3,82
9	6	3	3,31	3,22
10	6	2	3,31	2,92
Medelvärde	7,8	6,3	6,30	6,30
Spridning (sd)	1,4	2,3	2,3	2,3

Som framgår av den inklippta bilden har tre elever fått betygsvärde 6, varav en av eleverna fick en 5:a som provresultat och de andra två eleverna fick lägre provresultat. Elev nr 8 kommer att uppleva det orättvist att hen kalibreras till 3,31 och får ett meritvärde på 3,82. Efter kalibreringen får eleven ett meritvärde som inte ger behörighet till nationellt program i

gymnasieskolan, trots att eleven har haft avsevärt högre individuellt resultat i både betygsvärde och provresultat. Även elev nr 1 kan uppleva kalibreringsmodellen som orättvis, eftersom elever som presterar på högsta betygsnivån i både provresultat och betygsvärde kommer att få olika meritvärde beroende på vilken skola de går på. Den matematiska modellen säkerställer inte att det är just denna elev som har fått för högt betygsvärde, då eleven dessutom presterat maximalt på provresultatet. Även om syftet med modellen är att det lärarsatta betygsvärdet 6 är för högt, att lärarna på sikt ska diversifiera betygen mer och inte trycka upp de lägst satta betygen försätter kalibreringsmodellen enskilda elever i en orättvis situation. Detta kommer att vara väldigt svår att förklara för såväl elev som vårdnadshavare. Den föreslagna kalibreringsmodellen må vara matematiskt rättvis på gruppnivå, men den är samtidigt till viss del orättvis på individnivå och väldigt svår att förstå fullt ut. Frågan är vem som har ansvar för att skapa förståelse för och förankring av kalibreringsmodellen samt förklara konsekvenserna i det enskilda fallet. AcadeMedia ser en risk att det i praktiken faller på skolan.

När kalibreringen är genomförd och det uppstår en sänkning i betygsvärdet för elever som ändå presterat bra på proven kan också en misstro mot klasskamrater uppstå, både mellan elever och vårdnadshavare. Skolors resultat av kalibrering kan över tid komma att påverka hur elever/vårdnadshavare väljer skola.

Slutligen finns det skäl att oroa sig för ökad bedömningsstress bland elever. Ett av syftena med reformen är att minska stressen kopplad till dagens nationella prov. Men ett dubbelt system, där både lärarsatta betyg och nationella slutprov ligger till grund för det slutgiltiga meritvärdet, riskerar att i praktiken öka pressen på eleverna snarare än att minska den.

Avsnitt 13 Förslag om betygsmodell för Komvux

Meritvärdering i Komvux på gymnasial nivå

AcadeMedia ser med oro på Utredningens förslag till ny betygsmodell för Komvux, då modellen hotar skolformens grundläggande styrkor, det vill säga flexibilitet och tillgänglighet. Även om AcadeMedia delar Utredningens bedömning att det finns utmaningar kring likvärdig betygsättning inom Komvux, är lösningen inte att marginalisera lärarens roll och ge slutprovet ensamt avgörande vikt i meriteringen. De potentiella konsekvenserna av detta är allvarliga.

Elever som missar ett provtillfälle riskerar att få sin väg till högre studier fördröjd med upp till ett år, vilket i förlängningen påverkar arbetsmarknadens kompetensförsörjning. Samtidigt tappar ämnen utan nationella prov i betydelse, vilket kan leda till ett urholkat kursutbud. Detta särskilt i mindre kommuner med begränsade resurser. Då proven dessutom inte täcker hela ämnesplanens innehåll, riskerar viktiga delar av elevens prestation under kursen att förbises. Resultatet speglar därmed inte nödvändigtvis elevens faktiska kunskaper i förhållande till centralt innehåll. Därtill finns en risk att provsituationer utan tillräcklig hänsyn till behov av stöd och anpassningar leder till strukturell diskriminering, i strid mot principen om lika tillgång till och likvärdighet i utbildning.

Utredningen menar att modellen främjar likvärdighet, men AcadeMedia anser att den föreslagna modellen i stället skapar nya orättvisor mellan elevgrupper. Modellen gör åtskillnad mellan Komvux- och gymnasieelevers rätt att bedömas utifrån hela sin

kunskapsprofil. Den undergräver också tilliten till Komvuxlärares kompetens, samtidigt som den fortsatt visar tillit för samma lärare inom gymnasieskolan. Detta kan få negativa konsekvenser för yrkets status och framtida kompetensförsörjning.

Konsekvenser för Komvux

Förslagen om nationella slutprov innebär en omfattande logistisk utmaning, vilket Utredningen inte har analyserat i tillräcklig omfattning. Ytterligare utredning krävs därför för att fullt ut förstå de praktiska konsekvenserna inom Komvux, särskilt vad gäller tillgång till provlokaler samt tekniska och personella resurser för att hantera stora elevvolymmer. Trots att elevvolymerna i dagsläget är spridda över året, är det redan idag utmanande att tillgodose lokalbehovet under vissa perioder. Att samla alla provdeltagare till ett gemensamt tillfälle skulle innebära mycket större belastning. Förslagen är i praktiken inte genomförbara utan att begränsa antalet platser inom Komvux kraftigt och det är oklart om det är avsikten. Om så är fallet bör det tydligt framgå, tillsammans med nödvändiga förändringar i regelverket kring Komvux.

Därtill måste beaktas de logistiska och ekonomiska konsekvenserna för den vuxna eleven, som ofta kombinerar studier med arbete och familjeansvar. Ett slutprov som förläggs efter avslutad kurs innebär att eleven inte längre är berättigad till studiestöd från CSN. Det medför en risk för utebliven inkomst samt merkostnader kopplade till resor (ibland långa) till en särskild provlokal. Dessa faktorer kan sammantaget skapa betydande hinder för deltagande och tillgång till utbildning. Utredningens förslag saknar konkreta lösningar på hur slutprov ska genomföras i praktiken i en flexibel skolform. Det saknas även konsekvensanalys av hur vissa ämnen utan prov påverkas på lång sikt.

Utredningens förslag att hänvisa elever med särskilda behov till folkhögskola framstår som otillräckligt. Folkhögskolan saknar ofta den flexibilitet och möjlighet till kombination av arbete och studier som kännetecknar Komvux. En vuxen elev ska inte behöva avstå vare sig från reguljära komvuxstudier eller möjligheten till högre studier på grund av behov av stöd.

I sammanhanget vill AcadeMedia framhålla att genomströmningen generellt är sämre för elever som studerar med låg studietakt jämfört med heltidsstuderande, vilket bör beaktas vid utformningen av framtida system. Den föreslagna modellen riskerar sammantaget att förvandla Komvux till en renodlad provfabrik, vilket är en utveckling som står i direkt motsättning till skolformens syfte och uppdrag.

Mot bakgrund av att Utredningens förslag vilar på ett bristfälligt underlag ur vuxenutbildningens perspektiv anser AcadeMedia att denna del bör återremitteras för fördjupad analys. Det är särskilt viktigt att undersöka hur förslagen påverkar Komvux som helhet – både organisatoriskt och pedagogiskt.

Det bör vidare utredas hur den flexibilitet som kännetecknar Komvux kan bevaras, särskilt vad gäller möjligheten till individuella anpassningar för distans- och deltidstudier samt provtillfällen spridda över året. Även de långsiktiga konsekvenserna för ämnen som saknar nationella prov måste belysas.

Slutligen behöver en modell utvecklas där lärarsatta betyg fortsatt har en central roll i meritvärderingen, i enlighet med deras betydelse för att spegla elevens samlade kunskaper och progression.

20. Införande och ikraftträdande

Avslutningsvis vill AcadeMedia betona vikten av att Utredningens förslag samordnas med de förändringar som föreslås i den så kallade Läroplansutredningen. I kombination med den pågående implementeringen av ämnesbetyg inom gymnasial utbildning (GY25) riskerar införandet av ett nytt betygssystem och nya provformat att kraftigt öka arbetsbördan för lärare och skolhuvudmän. Den pedagogiska omställning som krävs, samt behovet av att anpassa bedömningspraktiken till nya principer, kan skapa stress i lärarkåren. Det finns också en uppenbar risk för förvirring under övergångsperioden.

Att lansera ett nytt betygssystem i nära anslutning till GY25 innebär en risk för dubbel administration, vilket kan försvåra både planering och genomförande på skolvivå. Läroplansutredningen föreslår visserligen ingen ny läroplan för vare sig Komvux eller gymnasieskolan, men däremot en ny struktur och ett delvis nytt innehåll när det gäller gymnasieskolan. Till skillnad från grundskolan fungerar läroplanen i gymnasieskolan inte som ett övergripande dokument – ämnesplanerna ingår inte i läroplanen, men påverkas av dess innehåll, bland annat genom hur kunskapsbegreppet definieras. Eftersom vissa delar av läroplanen kan behöva flyttas till ämnesplanerna bedömer Läroplansutredningen att förändringar i dessa dokument bör ske samordnat. Nya ämnesplaner enligt GY25 har nyligen beslutats och börjar gälla hösten 2025, vilket innebär att en ny läroplan för gymnasieskolan, enligt Läroplansutredningen, måste införas först i ett senare skede. Samtidigt kommer Utredningens förslag om betygskriterier att påverka utformningen av dessa nyligen beslutade ämnesplaner. Mot denna bakgrund vill AcadeMedia återigen understryka vikten av en samordnad reformprocess, där relationen mellan läroplaner, ämnesplaner och betygskriterier tydliggörs och harmoniseras – för att undvika onödig förvirring och belastning i skolväsendet.

För AcadeMedias räkning,

Jonas Nordström

Chefsjurist

AcadeMedia AB (publ)